

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงการปรับตัวทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวไร่ไร้ที่ดินอันเนื่องมาจากการขายที่ดิน พร้อมทั้งตรวจสอบสมมติฐานที่ว่า ภายหลังจากการขายที่ดินชาวไร่มีการปรับตัวด้านสังคมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกันและภายใต้การปรับตัวที่ต่างกัน เป็นเพราะชาวไร่มีเงื่อนไขด้านสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบการปรับตัวแตกต่างกัน

โดยการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้อาศัยแนวคิดทฤษฎีการกระทำอสาณิยมของ Talcott Parsons มาอธิบายถึงรูปการปรับตัวทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชาวไร่ภายหลังจากการขายที่ โดยชาวไร่ไร้ที่ดินอยู่ในฐานะผู้กระทำ (actor) ซึ่งภายหลังจากขายที่แล้วต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจที่ตนประสบอยู่ เพื่อให้ตนเองและครอบครัวสามารถดำรงวิถีชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข (goal seeking) โดยมีวิธีการและลักษณะที่ต่างออกไปแต่ละครอบครัว (alternative means) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ของตัวชาวไร่ไร้ที่ดินและครอบครัว (situation conditions) โดยที่การตัดสินใจของชาวไร่ไร้ที่ดินนั้นอาจจะถูกควบคุมให้อยู่ภายใต้ค่านิยม หรือบรรทัดฐาน และแนวความคิดต่าง ๆ ทางสังคม (norms, values and other ideas) หรือเป็นการตัดสินใจโดยเสรีที่ไร้เหตุผลก็ได้ (nonrational) .

ผลการศึกษานพบว่า รูปแบบการปรับตัวของชาวไร่ไร้ที่ดินแตกต่างกันจริง และภายใต้การปรับตัวที่ต่างกันเป็นเพราะชาวไร่มีเงื่อนไขด้านสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบการปรับตัวแตกต่างกัน โดยอยู่ภายใต้สถานการณ์ชุมชน ที่มีความสัมพันธ์กันทางสังคมและเศรษฐกิจ ในขณะที่กำลังทำการศึกษาและสามารถอธิบายความสัมพันธ์ในวงกว้าง และหยิบยกประเด็นที่น่าสนใจในแต่ละหัวข้อ ได้ดังนี้

- ปัจจัยร่วมที่เป็นตัวกำหนดความแตกต่างตั้งแต่เริ่มต้น ได้แก่ มิติช่วงเวลาขณะที่ชาวไร่ขายที่ดิน รวมทั้งปัจจัยของที่ดินทั้งบริเวณและลักษณะของที่ดิน ที่ชาวไร่ครอบครองก่อน

ชายที่ดิน ทั้งสองประเด็นเป็นปัจจัยหลักสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความแตกต่าง โดยเฉพาะใน ส่วนของราคาที่ดิน และราคาที่ดิน จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการปรับตัวในด้านอื่น ๆ ตามมา สำหรับบางกรณี

- รูปแบบการปรับตัวของชาวไร่ไร้อิน ในแต่ละด้านล้วนแล้วแต่มีเงื่อนไขทางด้านสังคมและเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด ทั้งนี้อาจจะมีปัจจัยทางสังคม เป็นปัจจัยหลักต้นและ/หรือ เป็นปัจจัยดึงดูด เพียงปัจจัยเดียวที่เด่นชัด และ/หรือหลายปัจจัยที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันปัจจัยทางเศรษฐกิจก็อาจจะเป็นปัจจัยหลักต้นและ/หรือเป็นปัจจัยดึงดูด เพียงปัจจัยเดียวที่เด่นชัด และ/หรือ หลายปัจจัยที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ทั้งปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจก็อาจจะเป็นปัจจัยดึงดูดและ/หรือปัจจัยหลักต้นร่วมกันที่ส่งผลถึงการปรับตัวในแต่ละด้าน

- สภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกชุมชน ก็เป็นปัจจัยร่วมที่ก่อให้เกิดความแตกต่างในด้านการปรับตัวของชาวไร่ทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ภายหลังจากชายที่ดิน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสะพาน สภาพการณ์ซื้อขายที่ดิน ทั้งภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง เหตุการณ์ที่ว่าการอำเภอลอยล่องเพลิง ที่ส่งผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ภายในและภายนอกชุมชน ดังนั้นสำหรับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกชุมชน อาจส่งผลกระทบต่อชาวไร่ ทั้ง ๆ ที่บางครั้งตัวชาวไร่เองไม่ได้ตั้งใจหรือต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมได้ส่วน เสียในผลประโยชน์จากเหตุการณ์ แต่บางกรณีก็สามารถดึงผลประโยชน์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มาปรับเปลี่ยนสภาพวิถีชีวิตของตนได้เช่นเดียวกัน

- ชาวไร่ไร้อินเลือกให้ความสำคัญกับการปรับตัวทั้ง 2 ด้านแตกต่างกัน บางครอบครัวให้ความสำคัญกับการปรับตัวด้านเศรษฐกิจก่อนด้านสังคม ขณะที่บางครอบครัวเลือกให้ความสำคัญกับการปรับตัวด้านสังคมก่อนด้านเศรษฐกิจ แต่ก็มีบางครอบครัวที่การปรับตัวด้านหนึ่ง เป็นผลมาจากการปรับตัวอีกด้านหนึ่ง ต่างฝ่ายต่างก็เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้

- ปัจจัยที่เข้าไปมีอิทธิพลต่ออำนาจการตัดสินใจของชาวไร่ไร้อินในแต่ละขั้นตอน และแต่ละกระบวนการ คือ ลูก โดยแต่ละครอบครัวจะมีตัวแปรที่เกี่ยวกับลูก แตกต่างกันไป ในเรื่องจำนวน เพศ อายุ สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ระดับความสัมพันธ์ระหว่าง ลูกด้วยกันเอง บทบาทของลูกที่มีต่อครอบครัว ระดับความคาดหวังที่พ่อแม่มีต่อลูก การที่ลูกยอม รับผิดชอบต่อพ่อแม่ รวมไปถึงบรรทัดฐาน ค่านิยม และความคิดต่าง ๆ ทางสังคมที่ลูกมีอยู่

- กรณีที่ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นไปในเชิงขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวไร่ไร้ที่ติดกับญาติพี่น้อง หรือกับเพื่อนบ้าน สิ่งหนึ่งที่เปรียบเสมือนเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ให้ความขัดแย้งลดระดับความรุนแรงลง ได้แก่ การที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจัดงานประเพณีทางสังคมขึ้นเป็นสื่อกลางความสัมพันธ์ โดยที่ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายเชื้อเชิญ และอีกฝ่ายยอมรับและไปตามคำเชิญ

จากข้อมูลพบว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวไร่ชาวยที่ดิน ในแต่ละกรณีไม่ได้มีเพียงสาเหตุหรือปัจจัยเพียงปัจจัยเดียว บางกรณีจะมีทั้งปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดควบคู่กันไป ปัจจัยที่สำคัญเหล่านั้นคือ

- ปัจจัยผลักดันทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญได้แก่ ภาวะการเป็นหนี้สิน
- ปัจจัยผลักดันทางสังคม ที่สำคัญได้แก่ ค่านิยมด้านอาชีพของลูกที่เปลี่ยนแปลงไป, ขัดแย้งกับเจ้าของที่ดินข้างเคียง
- ปัจจัยดึงดูดทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญได้แก่ ราคาที่ดินที่สูงขึ้นภายหลังจากมีการสร้างสะพาน
- ปัจจัยดึงดูดทางสังคม ที่สำคัญได้แก่ ต้องการออกมาใช้ชีวิตอย่างสะดวกสบายอยู่ภายนอก

ในบางกรณี ปัจจัยดึงดูดทางเศรษฐกิจ ก็มีผลต่อบุคคลผลักดันทางด้านสังคมตามมา เช่นกรณีที่ 5-8 กล่าวคือ ราคาที่ดินที่สูงขึ้นมีผลทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างพี่น้องที่ทำกินอยู่ในที่ดินแปลงเดียวกันเกิดความขัดแย้งจนต้องขายที่ดิน

- ความแตกต่างกันในเรื่อง การจัดสรรแบ่งมรดกเริ่มตั้งแต่ มีการจัดสรรแบ่งมรดกหรือไม่ ถ้ามีการจัดสรรแบ่งมรดก มีความแตกต่างกันเรื่องช่วงเวลาหรือภายหลังจากขายที่ รูปแบบและจำนวนมรดก ถ้าก่อนขายมักจะเป็นที่ดิน แต่ถ้าภายหลังจากขายที่มักจะมีอยู่ในรูปตัวเงิน นอกจากนี้รูปแบบและจำนวนมรดกยังขึ้นอยู่กับใครเป็นผู้มีบทบาทในการจัดสรรแบ่งมรดก ข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้จัดสรรแบ่งมรดกและผู้รับมรดก การยอมรับในบทบาทของผู้จัดสรรแบ่งมรดก ซึ่งจะส่งผลถึงอำนาจการตัดสินใจของผู้จัดสรรตามมา

ดังนั้น รูปแบบการจัดสรรมรดกที่ปรากฏจึงแบ่ง เป็น

- มีการจัดสรรแบ่งมรดก ในกรณีที่พ่อหรือแม่มีบทบาทและอำนาจการตัดสินใจในการจัดสรรมรดกอย่างเต็มที่ ส่วนใหญ่จะมีการจัดสรรแบ่งที่ดินให้กับลูกคนละเท่ากันก่อน เมื่อชายที่ได้แล้ว จึงจะจัดสรรจำนวนเงินตามจำนวนที่ดินที่ได้แบ่งไว้ เมื่อพ่อหรือแม่มีอำนาจการตัดสินใจในการแบ่งมรดก รูปแบบของมรดกอาจจะอยู่ในรูปแบบนอกเหนือจากที่ดินหรือเงิน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพอใจของพ่อหรือแม่ เช่นกรณีที่ 4 ถ้ากรณีที่พ่อและแม่ไม่มีบทบาทและอำนาจการตัดสินใจในการจัดสรรมรดกอย่างเต็มที่ อาจก่อให้เกิดความสับสนในเชิงขัดแย้งระหว่างลูก ๆ ดังเช่นกรณีที่ 5

- ไม่มีการจัดสรรมรดก โดยส่วนมากมักจะเป็นกรณีที่ลูก ๆ ยังไม่มีการแยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหากหรือพ่อกับแม่เห็นว่าเงินที่ได้จากการขายที่น้อยเกินไป แต่ถึงแม้จะไม่มีการจัดสรรมรดก พ่อหรือแม่อาจนำเงินที่ได้จากการขายที่ไปแปรรูปเพื่อตอบสนองความต้องการทั้งด้านสังคมและ เศรษฐกิจให้กับสมาชิกภายในครอบครัวตามความเหมาะสม ดังเช่นกรณีที่ 2

รูปแบบการปรับตัวด้านสังคม ของชาวไร่ไร้ที่ดินที่ปรากฏเด่นชัด มีดังนี้คือ

ลักษณะแบบแผนครอบครัวและบทบาทของพ่อแม่

ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา

- ความสัมพันธ์ในเชิงปกติ สามีจะมีบทบาทเป็นผู้นำในการหารายได้และมีอำนาจการตัดสินใจเหนือภรรยา

- ความสัมพันธ์ในเชิงขัดแย้ง ส่วนใหญ่ภรรยาจะตกเป็นเบี้ยล่าง และเป็นฝ่ายที่ถูกทำร้ายร่างกาย ดังเช่นกรณีที่ 7 และ 8 ในขณะที่เดียวกันบทบาทและอำนาจการตัดสินใจของภรรยาจะเพิ่มขึ้น ถ้าภรรยาไม่ต้องพึ่งพารายได้จากสามีเพียงฝ่ายเดียวและอาจจะส่งผลกระทบทำให้ภรรยามีอำนาจต่อรองเหนือสามีมากขึ้นกว่าเดิม ดังกรณีที่ 6

- ในกรณีที่ สามีและภรรยาต่างได้รับส่วนแบ่งจากการขายที่ของตน เช่นเดียวกัน อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทและอำนาจการตัดสินใจของผู้นำครอบครัวในการหารายได้และการเก็บเงิน ถ้าบทบาทและอำนาจการตัดสินใจของผู้นำครอบครัวคนก่อน เกิดข้อผิดพลาดจนส่งผลกระทบทั้งด้านสังคมและ เศรษฐกิจของครอบครัว ดังกรณีที่ 8

บทบาทพ่อแม่ เท่าที่ปรากฏ สรุปได้ดังนี้

- บทบาทในการจัดสรรมรดก บทบาทเป็นที่พึ่งพาด้านเศรษฐกิจให้กับลูก ๆ พร้อมทั้งรักษาความยุติธรรมในบทบาทดังกล่าว บทบาทในการเป็นผู้ปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ให้กับลูก ในกรณีที่พ่อหรือแม่คิดว่าลูกไม่ได้รับความเป็นธรรมจากคู่กรณี ตามความรู้สึกของพ่อแม่โดยเฉพาะกรณีที่คู่กรณีของลูกเคยเป็นคู่ขัดแย้งของพ่อแม่ (ดังกรณีที่ 1 และ 4) บทบาทในด้านส่งเสริมอาชีพให้กับลูกที่อยู่ในวัยแรงงาน และส่งเสริมการศึกษาให้กับลูกที่อยู่ในวัยเล่าเรียน บทบาทในการเป็นผู้ประสานความสัมพันธ์ระหว่างลูก ๆ หรือป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นกับลูก ๆ

- สำหรับบทบาทในการจัดสรรมรดก ถ้าพ่อหรือแม่ มีอำนาจการตัดสินใจในการแบ่งมรดกอย่างเต็มที่ดังเช่นกรณีที่ 4 บทบาทอื่น ๆ ของพ่อหรือแม่ก็ยังคงมีอยู่เท่าที่ควรจะเป็น ในกรณีที่พ่อแม่ไม่มีบทบาทหรืออำนาจการตัดสินใจอย่างเต็มที่ ในการจัดสรรมรดกภายหลังจากชายที่ตน บทบาทอื่น ๆ ที่พ่อแม่ควรจะมีจะลดลงตามไปด้วย ดังเช่นกรณีที่ 5

- ในกรณีที่พ่อแม่มีบทบาทในการเป็นผู้ประสานความสัมพันธ์ระหว่างลูก ๆ โดยการตัดสินใจปัญหาขัดแย้งต่าง ๆ หรือโดยการเสริมสร้างให้ลูกมองเห็นความสำคัญในลำดับชั้นความอาวุโสระหว่างพี่น้องมีผลทำให้ระดับความขัดแย้งระหว่างลูกไม่รุนแรงขึ้น (กรณีที่ 4) ขณะเดียวกัน ถ้าพ่อแม่ไม่มีบทบาทดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในเชิงขัดแย้งของลูก ๆ ยังคงอยู่หรือเพิ่มระดับความรุนแรงขึ้น (กรณีที่ 5)

- พฤติกรรมหรือความคาดหวังบางอย่างของพ่อแม่ อาจมีผลกระทบต่อลักษณะนิสัย ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของลูกและสมาชิกคนอื่น ๆ ของครอบครัว (ทั้งครอบครัวหลักและครอบครัวรอง) ดังกรณีที่ 4, 7 และ 8

- ในกรณีที่พ่อและแม่ตกอยู่ในสภาวะหนี้สิน จากสภาวะการลงทุนในอาชีพใหม่ ต้องหาทางออกโดยการออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน จนมีผลทำให้บทบาทในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ดำเนินไปอย่างไม่เต็มที่ ดังกรณีที่ 3

ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ

ในกรณีที่ความสัมพันธ์เป็นไปในเชิงปกติ จะมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในรูปแบบของการช่วยงาน เงิน สิ่งของ ที่ดิน ค่าปรึกษา แนะนำ คำชักชวน แรงงาน และการไปมาหาสู่ซึ่งกันและกัน

ในกรณีที่ความสัมพันธ์เป็นไปในเชิงขัดแย้ง อันมีผลมาจาก ความรู้สึกพื้นฐานของลูก แต่ละคนที่คิดว่าตนเอง เข้าไปรับภาระพึ่งพาด้านเศรษฐกิจจากพ่อแม่ไม่เท่าเทียมกัน ความขัดแย้ง จะไม่เพิ่มระดับความรุนแรงถ้ามีตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมระหว่างพี่น้อง หรือบทบาทของพ่อแม่ในการเป็นผู้ประสานความสัมพันธ์ให้ลูกรู้จักลำดับ ชั้นความอาวุโสระหว่างพี่น้อง

ส่วนกรณีที่ความสัมพันธ์ขัดแย้ง อันมีผลมาจากความรู้สึกพื้นฐานของลูกที่คิดว่าไม่ได้รับความยุติธรรมจากส่วนแบ่งที่ได้รับ ความขัดแย้งอาจเพิ่มระดับความรุนแรง ถ้าช่วงใดช่วงหนึ่ง ถูกตอกย้ำด้วยพฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดการเข้าใจผิด หรือพ่อแม่ไม่มีบทบาทคอยประสานความสัมพันธ์ระหว่างลูก

นอกจากนี้ การมองตนเองถึงขั้นขึ้นทางเศรษฐกิจของชาวไร่ไร้อัตินั้น มีส่วนกำหนด ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไร่ไร้อัตินับกับเครือญาติ โดยเฉพาะในช่วงที่แต่ละฝ่ายมีฐานะทางเศรษฐกิจ ที่แตกต่างกัน ขณะเดียวกัน ระยะห่างทางกายภาพ กลับไม่มีส่วนกำหนดความสัมพันธ์ระหว่าง ชาวไร่ไร้อัตินับกับเครือญาติ ภายหลังจากการขายที่

ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน

มีทั้งกรณีที่ชาวไร่ไร้อัตินปรับตัวเข้าหาเพื่อนบ้าน และกรณีที่เพื่อนบ้านปรับตัวเข้าหา ชาวไร่ไร้อัติน โดยเฉพาะชาวไร่ไร้อัตินรายได้อ่อนที่มีสภาพทางเศรษฐกิจดีขึ้นภายหลังจากขายที่ มักจะมีเพื่อนบ้านปรับตัวเข้าหา เพื่อกระชับความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนบ้านและกลุ่มที่หวังพึ่งพา ชาวไร่ไร้อัตินทางด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังมีชาวไร่ไร้อัตินบางรายมีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านตามสภาพทางเศรษฐกิจของตนเอง ขณะที่ชาวไร่ไร้อัตินบางรายและ เพื่อนบ้านต่างฝ่ายต่างไม่มีการปรับตัวเข้าหากัน

ถ้าเกิดกรณีขัดแย้งระหว่างชาวไร่ไร้อัตินกับเพื่อนบ้าน ส่วนมากสาเหตุแห่งความ ขัดแย้งมักจะมาจากการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เคยพึ่งพาค้ำอีกฝ่ายหนึ่งในด้านเศรษฐกิจ สาเหตุ ความขัดแย้งอีกประการหนึ่งคือการกล่าวหาว่าอีกฝ่ายหนึ่งบุกรุกเข้ามาในที่ดินของตน

การเข้าร่วมกิจกรรมและ โครงการพัฒนาภายในหมู่บ้าน

ตัวแปรสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมของชาวไร่ไร่ที่ตื่นในการเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านไม่ว่าจะย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ภายหลังจากขายที่ หรือลงหลักปักฐานอยู่ที่นี้ตั้งแต่ก่อนขายที่ ต่างก็มีตัวกำหนดที่มาจากพื้นฐานความคิดของชาวบ้านที่มีต่อจุดศูนย์รวมของกิจกรรมว่าไม่ได้ตอบสนองผลประโยชน์ให้ตรงกับความต้องการของชาวบ้าน จึงพากันไม่เข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้นจุดแตกต่างจึงอยู่ที่ ชาวไร่ไร่ที่ตื่นมีส่วนร่วมเข้าร่วมในกิจกรรมโครงการพัฒนาหรือไม่ และพบว่าปัจจัยดึงดูดที่ทำให้ชาวไร่ไร่ที่ตื่นเข้าร่วมหรือคิดจะเข้าร่วมก็คือผลประโยชน์ตอบแทนในรูปเงินปันผลแต่บางรายเข้าร่วมเพราะรักษาภาพพจน์ของตนเองและกลุ่ม ในฐานะที่ตนเองดำรงตำแหน่งสำคัญของหมู่บ้าน ขณะที่บางรายไม่ได้ความสนใจกับกิจกรรมของโครงการพัฒนาเลย ดังเช่นกรณีที่ 7 และ 8

ค่านิยมและพฤติกรรมในการอุปโภคและบริโภค

ค่านิยมในการอุปโภคและบริโภคของชาวไร่ไร่ที่ตื่น โดยเฉพาะรายที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ในช่วงแรกพฤติกรรมการอุปโภคบริโภคและบริโภคที่แสดงออกส่วนหนึ่งเพื่อต้องการแสดงฐานะและความมีหน้ามีตาในหมู่บ้าน เมื่อรู้สึกว่าคุณเองถูกจับตามองจากคนรอบข้าง ชาวไร่ไร่ที่ตื่นแต่ละรายจะเลือกแสดงออกถึงพฤติกรรมการอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4 แตกต่างกันไป รายใดที่รู้สึกว่าคุณเองเป็นที่สนใจของคนรอบข้างมาก พฤติกรรมการอุปโภคและบริโภคที่แสดงออกจึงมักจะ "มากเกินไป" ในสายตาของชาวบ้าน ขณะที่บางรายเลือกแสดงออกพฤติกรรมการอุปโภคบริโภคเพียงหนึ่งหรือสองอย่าง ขณะที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับส่วนที่เหลือ ซึ่งมีผลกระทบต่อสถานภาพทางเศรษฐกิจในส่วนอื่น ๆ ตามมา

แต่ถึงแม้ชาวไร่บางรายจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับค่านิยมบางอย่าง เช่น ค่านิยมในการบริโภค แต่จากการที่สังคมของหมู่บ้านในช่วงนี้ กลายเป็นสังคมเปิด มีการติดต่อกับภายนอกตลอดเวลา ประกอบกับข้อจำกัดทางด้านอาหารการกิน จากธรรมชาติที่นับวันจะน้อยลง มีผลทำให้ชาวไร่ไร่ที่ตื่นบางรายต้องหมดเปลืองรายจ่ายส่วนหนึ่ง ไปกับการซื้อหามาบริโภค

การปรับตัวด้านเศรษฐกิจของชาวไร่ไร้อินที่ปรากฏเด่นชัดมีดังนี้คือ

ด้านอาชีพ รายได้ และสถานะเงินทุน

หลังจากได้รับส่วนแบ่ง ชาวไร่ไร้อินส่วนมากให้ความสำคัญกับอาชีพหลังจากปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยเป็นที่เรียบร้อย ดังนั้น สถานะเงินทุนที่จะใช้เริ่มต้นประกอบอาชีพจึงเป็นเงินส่วนที่เหลือจากค่าใช้จ่ายทั้งหมดไปกับการสนองตอบค่านิยมในการอุปโภคบริโภค ปัจจุบัน 4 และช่วงระยะเวลาที่ปลูกสร้างบ้านเรือน รูปแบบการปรับตัวด้านอาชีพ มีแนวโน้มอยู่ในเชิงธุรกิจที่เป็นอิสระมากขึ้น โดยชาวไร่ไร้อินเป็นเจ้าของกิจการที่ติดต่อกับลูกค้าหรือผู้บริโภคโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นช่างรับเหมาก่อสร้าง ธุรกิจค้าวัสดุก่อสร้าง เปิดร้านขายของชำ หรืออาหาร ชับจักรยานยนต์รับจ้าง และวิ่งรถไถ

จากเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจของหมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีผลทำให้ชาวไร่ไร้อินมีการปรับรูปแบบอาชีพ รายได้ และสถานะเงินทุนให้เข้ากับสภาพการณ์ที่ไม่หยุดนิ่ง ตลอดเวลาเช่นเดียวกัน โดยขึ้นอยู่กับสภาพพื้นฐานของเงื่อนไขดังกล่าวที่ชาวไร่ไร้อินแต่ละรายมีและใช้เงื่อนไขเหล่านั้น ผลสะท้อนที่ปรากฏออกมาจึงกลายเป็นว่าชาวไร่ไร้อินแต่ละรายมีการปรับอาชีพหลังจากขายที่ดินอย่างน้อยรายละสองอาชีพ

สถานะหนี้สิน และรายจ่าย

เป็นตัวแปรที่เป็นเหตุเป็นผลโดยตรงกับอาชีพ รายได้ และสถานะเงินทุน ดังนั้นถ้ามีการปรับเปลี่ยนอาชีพ รายได้ และสถานะเงินทุนในแต่ละช่วง ทั้งสถานะหนี้สินและรายจ่ายก็ต้องถูกปรับเปลี่ยนไปด้วย ในขณะที่เดียวกันถ้าสถานะหนี้สินและรายจ่ายต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละช่วง รูปแบบอาชีพ รายได้ และสถานะเงินทุนก็ต้องเปลี่ยนแปลงตามเช่นเดียวกัน

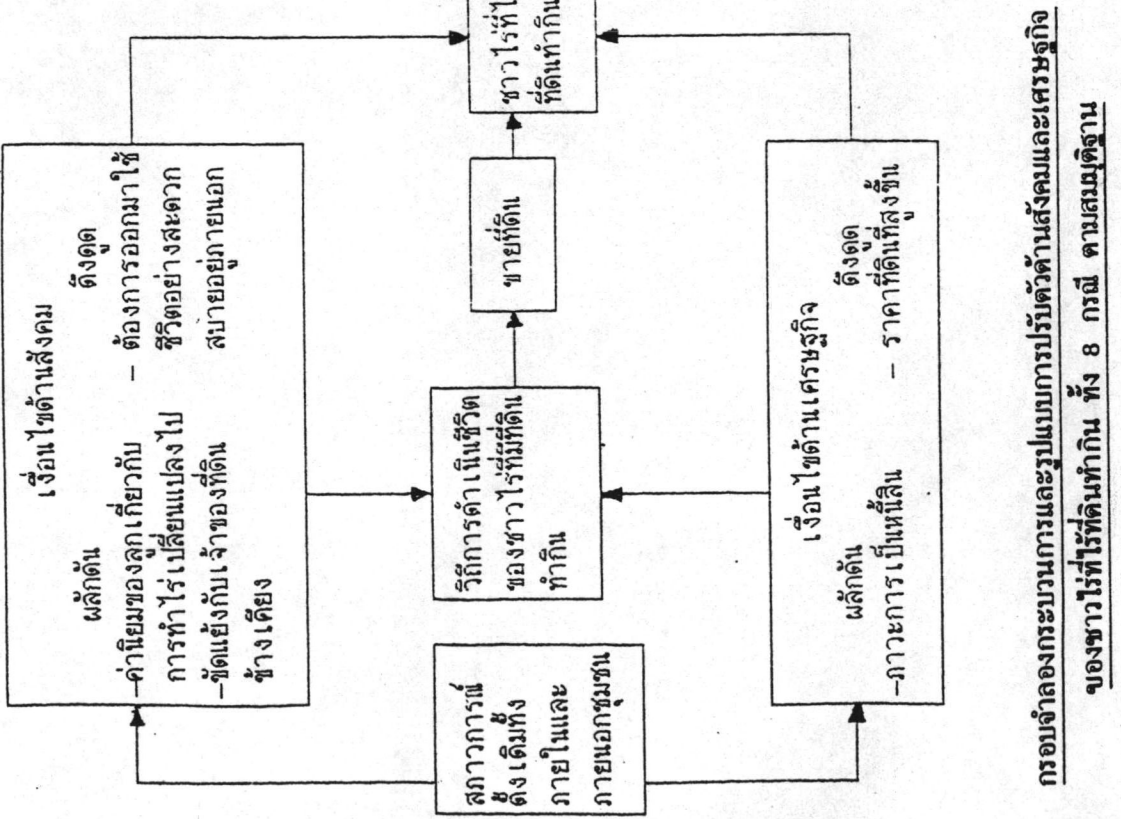
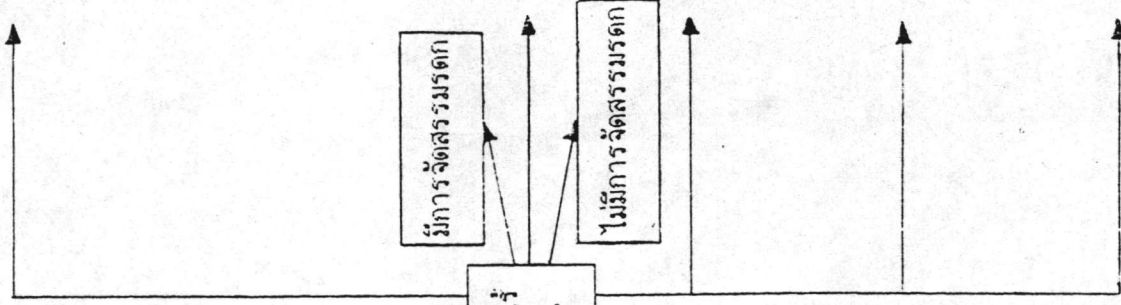
การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ

การปรับตัวด้านสังคม

1. อาชีพรายได้และสภาวะเงินทุน
เป็นอาชีพที่อยู่ในเชิงธุรกิจ
อิสระมากขึ้น
- ช่างรับเหมาก่อสร้าง
  - ธุรกิจค้าวัสดุก่อสร้าง
  - เปิดร้านขายของชำ
  - ชักจูงยานยนต์รับจ้าง
  - รังนกไถ

2. หนี้สินและการลงทุน
- เกิดจากสภาวะการลงทุน
ในอาชีพใหม่
  - เกิดจากค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน
  - เกิดจากการตอบสนอง
คำนิยมด้านอุปโภคและ
บริโภคบางอย่าง
  - รูปแบบหนี้สิน
  - การยืม
  - การกู้
  - การลงทุน
  - ระบบผ่อนส่ง

1. ลักษณะแบบแผนครอบครัวและ
บทบาทพ่อแม่
- ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภรรยา
- ปกติ - ชัดแจ้ง
- บทบาทพ่อแม่
- จัดสรรมรดก - เป็นที่พึ่งพา
- ด้านเศรษฐกิจรวมทั้งรักษาความ
ยุติธรรมในบทบาทดังกล่าว
- เป็นผู้ปกป้องสิทธิและผลประโยชน์
ให้กับลูก
- ส่งเสริมอาชีพใหม่ - ส่งเสริมการศึกษา
- ระยะเวลาความสัมพันธ์ระหว่างลูก ๆ
2. ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ
- ปกติ
  - ห่างเหิน
  - ชัดแจ้ง
3. ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน
- ชาวไร่ปรับตัว เข้าหาเพื่อนบ้าน
  - เพื่อนบ้านปรับตัว เข้าหาชาวไร่
  - ต่างฝ่ายต่างปรับตัว เข้าหากัน
  - ต่างฝ่ายต่าง ไม่ปรับตัว เข้าหากัน
4. การเข้าร่วมกิจกรรมและโครงการ
พัฒนา
- เข้าร่วม - ระดับผิวเผิน
  - ระดับเป็นคณะกรรมการ
  - ไม่เข้าร่วม
5. ค่านิยมและพฤติกรรมในการอุปโภค
และบริโภค
- เปลี่ยนแปลง
  - ไม่เปลี่ยนแปลง

กรอบจำลองกระบวนการและรูปแบบการปรับตัวด้านสังคมและเศรษฐกิจ
ของชาวไร่ที่ไร้ที่ดินทำกิน ทั้ง 8 กรณี ตามสมมุติฐาน

จากผลการวิจัย ทำให้พบว่า พฤติกรรมการปรับตัวของชาวไร่ไร้อิน บางประการ มีผลมาจากการขายที่โดยตรง ที่สำคัญคือชาวไร่ไร้อินเนื่องมาจากการขายที่ ส่วนใหญ่มี รูปแบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสามี ภรรยา รวมไปถึงอำนาจการตัดสินใจ บทบาทพ่อและแม่ ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง รูปแบบ ความสัมพันธ์ดังกล่าวแต่ละครอบครัวเป็นไปในเชิงขัดแย้งมากขึ้น อันมีผลเนื่องมาจากการจัดสรร ทรัพย์หลังจากขายที่ดิน จากการประเมินตนเองของชาวไร่ไร้อินแต่ละรายให้ความเห็นว่า ถึงแม้สถานภาพทางเศรษฐกิจของตนจะดีขึ้นกว่าเดิม แต่ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ภายในครอบครัวก่อนขายที่ จะมีความอบอุ่นและอยู่ในลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมากกว่า บางครอบครัวที่มีการปรับตัวทางสังคม และเศรษฐกิจแย่ลงกว่าเดิมหลังจากขายที่ ทั้งตัวชาวไร่ไร้อินเองและเพื่อนบ้านต่างสรุปและลงความเห็นว่า เป็นเรื่องของไสยศาสตร์ และเรื่องเหนือการพิสูจน์ โดยเฉพาะกรณีที่ 2 และกรณีที่ 3

ในส่วนของการปรับตัวทางเศรษฐกิจชาวไร่ไร้อินเนื่องมาจากการขายที่ส่วนใหญ่ มักจะกลายเป็นแหล่งพึ่งพาด้านเงินทุนให้กับเพื่อนบ้าน ทั้งจากความตั้งใจและความไม่ตั้งใจของ ตัวชาวไร่ไร้อินเอง ทั้งนี้เพราะเพื่อนบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านต่างก็ประสบกับปัญหาภาวะหนี้สิน อันเนื่องมาจากภาวะการลงทุนจากการทำไร่แทบทุกครัวเรือน ต่างวิ่งวุ่นหาแหล่งเงินทุน เพื่อ ไปใช้สลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนกัน ชาวไร่ที่ขายที่ได้และมีสถานภาพทางเศรษฐกิจดีขึ้น จึงเป็นที่ จับตามองของเพื่อนบ้าน ซึ่งก็มี ผลกระทบกลับมายังชาวไร่ไร้อินเอง กล่าวคือ ถ้าชาวไร่ไร้อิน รายใดไม่สามารถจัดสรรเงินในส่วนนี้ได้ อาจส่งผลไปถึงสถานะเงินทุนที่ต้องกระจัดกระจาย เมื่อถึงเวลาที่จะต้องใช้สถานะเงินทุนเป็นกอบเป็นกำ เพื่อการลงทุนในอาชีพใหม่ที่ดี หรือนำไป ใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ ก็ดี ทำให้ยากต่อการรวบรวม ชาวไร่ไร้อินบางรายถึงกับต้องวิ่งเต้นหา แหล่งเงินทุน และพาตนเองเข้าสู่ภาวะหนี้สินโดยความเต็มใจ

สำหรับชาวบ้านรายอื่น ๆ ในหมู่บ้าน จากสถานความแห้งแล้งที่ติดต่อกันมา 3-4 ปี ปัญหาที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ประสบอยู่ขณะนี้ก็คือ ปัญหาการขาดแคลนน้ำทำการเกษตร ถึงจะอยู่ใกล้ แหล่งน้ำตามธรรมชาติ แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีทุนพอที่จะต่อท่อสูบน้ำจากแม่น้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์ ในการทำไร่ ถ้าโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำไม่เกิดข้อผิดพลาดในเรื่องสถานที่ ปัญหาการขาด แคลนน้ำ คงจะทุเลาเบาบางลงบ้างสำหรับเกษตรกรบางส่วน (ถึงแม้จะไม่ใช้ทั้งหมดของหมู่บ้าน) เพราะถ้าการเกษตรได้ผล ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีใครต้องการขายที่ดินทำกินของตน แต่ปรากฏว่า

ยี่งนานวัน ดอกเบี้ยเงินกู้ยิ่งพอกพูน ชาวบ้านส่วนหนึ่งจึงต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการขายที่ เพื่อปลดภาระหนี้สิน ชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งที่ยังประกอบอาชีพทำไร่ ซึ่งในจำนวนนี้มีทั้งพวกที่ยังไม่ได้ขายที่ พวกที่บอกขายแล้วแต่ยังขายไม่ได้ และพวกที่ขายไปแล้วเป็นบางส่วน ต่างรอความหวังจากหน่วยงานราชการที่จะยื่นมือเข้ามาช่วยแก้ปัญหา เรื่องการขาดแคลนน้ำ เพราะตามความคิดของชาวบ้านแล้ว ลำพังชาวบ้านหรือเกษตรกรไม่มีความสามารถทั้งด้านกำลังปัญญาและกำลังทรัพย์พอที่จะแก้ไขปัญหได้ด้วยตนเอง

ในกรณีของหมู่บ้านแห่งนี้ ปรากฏการณ์หรือสภาวะการซื้อขายที่ดินต้องหยุดชะงัก มีผลเนื่องมาจากการที่ว่าการอำเภอถูกลอบวางเพลิง เอกสารทางราชการต่าง ๆ รวมทั้งเอกสารที่ดิน ถูกทำลาย เพื่อปกปิดความทุจริตของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นอกจากนี้สภาวะการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมา ยังเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ภาวะการซื้อขายที่ดินต้องหยุดไป ถึงกระนั้นก็ตาม ราคาที่ดินไม่ได้ลดลงจากเดิมก่อนหน้านั้น ดังนั้นเกษตรกรชาวไร่ส่วนใหญ่ที่มีภาระหนี้สิน จึงรอโอกาสที่จะขายที่ดินทำกินของตน เพื่อปลดภาระหนี้สิน ถึงแม้จะมีกรณีตัวอย่างของเพื่อนบ้านที่ขายที่ดินไปแล้ว ต้องประสบกับสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่เรียกว่า "เศรษฐกิจบีบเดียว" ก็ตาม หรือแม้กระทั่งรายที่ไม่ได้มีภาระหนี้สิน แต่ประสบกับภาวะการขาดแคลนแรงงานในการทำไร่ ทั้งแรงงานภายในครอบครัว และแรงงานจ้างที่ต่างพากันไปทำงานตามสถานที่ท่องเที่ยวที่มีบริการ บ้านพักต่าง ๆ ก็เตรียมจะขายที่ดินและกำลังบอกขายหลายราย สำหรับชาวบ้านที่ขายที่ดินรายใหม่ จะยังไม่ตื่นรนแสวงหาช่องทางทำมาหากินให้กับตนเองและครอบครัว แต่จะตั้งสภาวะเงินทุนที่ได้จากการขายที่มาเป็นค่าใช้จ่ายในการอุปโภคและบริโภคในชีวิตประจำวัน สำหรับรายที่ผ่านการเป็นเศรษฐกิจบีบเดียวมาแล้ว ในขณะที่ต่างพยายามแสวงหาทางออกเพื่อหารายได้ให้กับตนเองและครอบครัวอย่างเต็มที่ ดังกรณีตัวอย่าง 8 กรณีที่ยกมา

ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะในเชิงการศึกษาและวิธีการ

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะการปรับตัวด้านสังคมและ เศรษฐกิจของ ชาวไร่ไร้อิน อันเนื่องมาจากการขายที่เท่านั้น และโดยเฉพาะในเขตพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ การท่องเที่ยว ดังนั้นจากข้อจำกัดในด้านกลุ่มประชากร และพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ทำให้ไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์เดียวกันแต่ต่างพื้นที่และประชากรต่างกลุ่มได้ นอกจากนี้ประเด็นที่ ศึกษาถึงแม้จะครอบคลุมอธิบายได้ในวงกว้าง แต่ก็มีข้อจำกัดคือขาดความละเอียดและสลับซับซ้อน